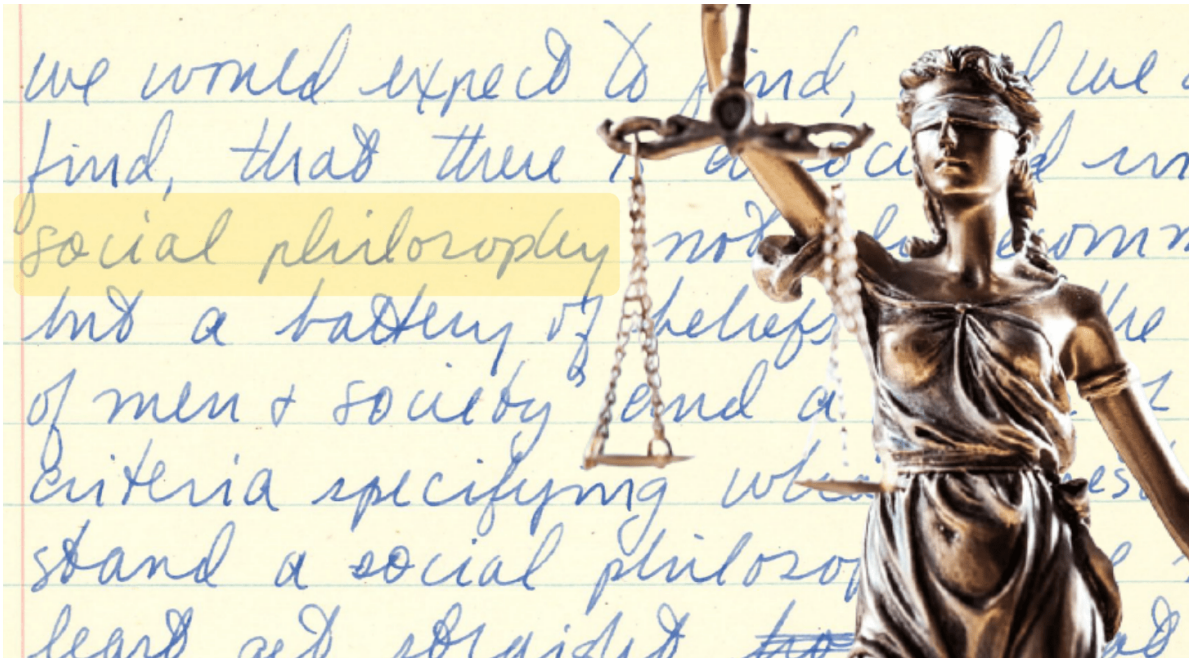

CONDICIONS PRÈVIES

La legitimitat política com a circumstància de la justícia

Hugo Omar Seleme

Manuscrit provenient de l'arxiu [John Rawls Papers](#) (Harvard University Archives). Muntatge gràfic: Maria Oliva Campabadal (CETC).

Una interpretació estesa de l'obra de Rawls és que, mentre que al llibre *A Theory of Justice* la seva preocupació central consisteix en determinar quins són els principis de justícia moralment correctes, a *Political Liberalism* el seu interès principal rau en establir les condicions que un sistema polític democràtic i liberal ha de satisfer per ser legítim i estable. Així, per exemple, Donald Moon sosté:

«Political legitimacy does not figure in Rawls's early work, notably in *A Theory of Justice*... but his main concern is to specify the principles of justice to which the basic structure of society, including the structure of political authority, must conform. Not surprisingly, legitimacy is a major theme of his later work, in which he develops his account of political liberalism».

Moon, D. (2015) Legitimacy. In J. Mandle & Sr. A. Reidy (Eds.), *The*

Cambridge Rawls Lexicon (pp. 422-427). Cambridge University Press.

Encara que aquesta interpretació sobre la legitimitat política és correcta, penso que existeix una altra lectura completament diferent. L'objectiu d'aquest article és mostrar que des de les primeres presentacions de la concepció de justícia rawlsiana, es dona per fet l'existència d'una comunitat política legítima. Específicament, la hipòtesi defensada en aquest escrit és la següent: en el marc de la justícia com a equitat —en la seva versió original presentada a l'obra *A Theory of Justice* i les posteriors, inclosa la de *Political Liberalism*— la legitimitat és una circumstància de la justícia que no està explícitament enumerada. Allà on no hi ha una comunitat política legítima, no hi ha ocasió per a la virtut de la justícia. La hipòtesi, per tant, és doble. En primer lloc, afirma que existeixen circumstàncies de la justícia que no han estat enumerades com a tals per Rawls. En segon lloc, enuncia que una de les circumstàncies que es troba implícita en la seva obra és l'existència d'una comunitat política legítima.

Com que les dues nocions que vincula la hipòtesi —la de circumstàncies de la justícia i la de legitimitat política— poden ser interpretades de diferents maneres, la primera tasca és clarificar. Per corroborar o descartar la hipòtesi, és necessari aclarir el sentit en el qual s'utilitzen ambdós conceptes. Després d'haver entès a què al·ludeixen les circumstàncies de la justícia i a què es fa referència amb l'existència d'una comunitat política legítima, podrà verificar-se si en la teoria de la justícia elaborada per John Rawls, la segona pot incloure's entre les primeres.

En el marc de la justícia com a equitat, la legitimitat és una circumstància que no està explícitament enumerada

Aquest article comença amb dues seccions dedicades a explicitar, respectivament, les nocions de circumstàncies de la justícia i legitimitat política. Seguidament, s'ofereix un argument, fundat en una interpretació de la posició original, en defensa de la hipòtesi proposada.

Les circumstàncies de la justícia

Rawls planteja dues definicions en referència a aquestes circumstàncies. Una és genèrica i afirma que són aquelles condicions que, de no donar-se, farien «...que no existís ocasió per a la virtut de la justícia» [1]. Una altra és més específica, i afirma que són aquelles en les que «...la cooperació humana és alhora possible i necessària...». Aquestes circumstàncies, al seu torn, coincideixen amb les condicions identificades per David Hume i que l'autor classifica en *objectives* i *subjectives*. Entre les condicions *objectives* s'enumeren: a) que els individus comparteixin un mateix espai geogràfic, b) tinguin aproximadament iguals

facultats físiques i mentals, c) siguin vulnerables a l'acció dels altres, i d) visquin en condicions d'escassetat moderada. Entre les *subjectives* es troben: a) que les persones tinguin interessos similars o complementaris, b) que posseeixin plans de vida o concepcions del bé sobre els quals es formulin reclams conflictius sobre els recursos naturals i socials, c) que encara que posseeixen capacitat de jutjar i raonar aquesta es troba distorsionada per factors com l'ansietat i els biaixos, els quals poden ser conseqüències de defectes morals com l'egoisme o la negligència, però també poden ser fruit de la situació natural en la que els éssers humans es troben, d) que posseeixin plans de vida diferents i acceptin una pluralitat de creences filosòfiques, religioses, i de teories polítiques i socials.

El problema ve donat pel fet que fins i tot si aquestes condicions són les que fan que «la cooperació humana sigui alhora possible i necessària», no semblen esgotar les circumstàncies que han de donar-se perquè «existeixi ocasió per a la virtut de la justícia», tal com aquesta virtut és entesa en la teoria de Rawls. En el primer paràgraf de *A Theory of Justice*, queda clar que els principis de justícia s'apliquen a l'estructura bàsica de la societat [2]. Sense l'existència d'institucions polítiques, econòmiques i socials, la justícia no té objecte al qual aplicar-se. Dit d'una altra manera, allà on la cooperació social no està regulada per aquest tipus de regles institucionals, que operen des del naixement sobre els individus i tenen un efecte profund sobre les seves expectatives vitals, el seu caràcter, les seves preferències, etc. [3]; no hi ha ocasió per a la virtut de la justícia. Encara que es tracta d'una condició importantíssima perquè la virtut de la justícia pugui ser exercitada, no és enunciada explícitament per Rawls entre les circumstàncies de la justícia.

Crec que el que explica aquesta situació aparentment paradoxal és que existeixen, almenys, tres classes de virtut de la justícia, o dit d'una altra manera, tres àmbits on la virtut de la justícia pot ser exercitada: la justícia individual, la justícia social i, dins d'aquesta última, la justícia estructural. En primer lloc, Rawls està interessat en la virtut de la justícia social, això és, la manera en què es distribueixen equitativament els fruits de la cooperació social. Deixa de banda, llavors, la virtut de la justícia individual referida a les accions particulars, els judicis, les imputacions, els trets de caràcter personal i les persones en si mateixes [4]. Així doncs, el problema de la justícia social apareix precisament al si de les "circumstàncies de la justícia" explícitament enunciatades, allà on la cooperació social és alhora possible i necessària. No obstant això, Rawls està interessat només en un cas específic de justícia social. La virtut de la justícia en la que es centra la seva teoria no és la pertanyent «...a les institucions i pràctiques socials en general...», que inclouria a les associacions voluntàries d'un conjunt reduït d'individus [5]; sinó la que es refereix específicament a la constitució política, i les institucions econòmiques i socials que s'apliquen a tots aquells que habiten un territori més enllà de quina sigui la seva voluntat, i determinen les seves expectatives vitals, trets personals, gustos, preferències. etc. La virtut de la justícia en que Rawls està interessat no és només social sinó, addicionalment, estructural. Es tracta de la virtut política de la justícia.

Una de les circumstàncies de la justícia estructural, com sosté la hipòtesi d'aquest article, és l'existència d'una comunitat política

legítima

Si aquest és el cas, i la virtut política de la justícia és una instància més específica de la virtut de la justícia social, les *circumstàncies de la justícia social* que Rawls enumera explícitament no esgoten les condicions que s'han de donar perquè la virtut política de la justícia tingui ocasió de ser exercida. Això requereix addicionalment que les *circumstàncies de la justícia estructural* estiguin satisfetes. Aquestes últimes no han estat enunciades expressament sinó que es troben implícites. Una d'aquestes circumstàncies, com sosté la hipòtesi del present text, és l'existència d'una comunitat política legítima.

La legitimitat política

En la justícia com a equitat hi ha, almenys, dos nivells de legitimitat política. El primer fa referència a l'existència d'una comunitat política o un nosaltres, a qui pertanyen les institucions bàsiques i el poder col·lectiu que és exercit a través d'aquestes institucions. El segon fa referència a la manera correcta d'exercitar aquest poder polític col·lectiu. Ambdós tipus de legitimitat són presents, encara que amb diferent èmfasi, tant a l'obra *A Theory of Justice* com a *Political Liberalism*, i també en els escrits posteriors.

A *Political Liberalism* tots dos sentits de legitimitat s'exposen de forma més evident. Rawls fa referència a l'existència d'un poder atribuït a tots els ciutadans en assenyalar que el «...poder polític és en última instància el poder del poble...» [6]. Perquè aquest sigui el cas ha d'existir primer un poble o comunitat política legítima, a qui s'atribueix l'esmentat poder. Una vegada constituït aquest poder col·lectiu, és lògic preguntar-se per la manera correcta d'exercitar-lo. Això dona lloc al segon sentit de legitimitat que es refereix a la «...legitimitat de l'estructura d'autoritat amb la que està vinculada la idea de raó pública...» [7]. El principi de legitimitat, enunciat en aquesta obra, és la resposta a la pregunta de quina és la manera correcta d'exercitar un poder que pertany a tots els membres de la comunitat política [8].

A l'obra *A Theory of Justice* existeixen diferents indicis que mostren com es pressuposa l'existència d'un subjecte col·lectiu o una comunitat política a la qual pertany l'estructura bàsica [9]. La primera evidència es troba en el recurs contractual fet servir per Rawls. Segons l'autor, existeixen dos objectius que el contracte no busca aconseguir. En primer lloc, «...establir una forma particular de govern...» perquè aquesta sorgirà de l'aplicació dels principis de justícia que siguin elegits en la situació contractual. En segon lloc, i de més interès pel present article, segons Rawls el contracte original no és fet servir per a «...ingressar a una societat en particular...» perquè se suposa que els qui deliberen ja són part d'una societat o comunitat política [10]. És a dir, el contracte s'empra com un recurs per identificar quins principis de justícia elegirien els membres d'una comunitat política per avaluar l'estructura bàsica, inclosa l'estructura de govern, que pertany a l'esmentada comunitat i se'ls aplica de manera coercitiva.

Un altre indicatiu que mostra com Rawls pressuposa l'existència d'un nosaltres o comunitat

política, és l'analogia feta servir per explicar l'elecció dels principis de justícia. Ens demana que imaginem a «...aquells que participen de la cooperació social...» [11] —elegint junts en un mateix acte els principis que la regularan—. Agrega, fent un paral·lel entre l'agent individual i el col·lectiu que «...així com cada persona ha de decidir a través d'una reflexió racional quin és el seu bé... també un grup de persones ha de decidir d'una vegada i per sempre què comptarà entre ells com just i injust» [12]. Perquè l'analogia sigui vàlida, ja que la persona individual existeix abans de l'elecció de la seva concepció del bé, el grup o comunitat política ha d'existir abans de decidir quina és la seva concepció de la justícia.

La tercera manifestació que revela que la teoria dona per fet l'existència d'una comunitat política es troba al passatge on s'assenyala el que podrien respondre's uns als altres els membres d'una societat regida pels principis de justícia. Rawls afirma que «...ells podrien dir-se uns a altres que són membres cooperants partint de termes que haurien acordat...» [13]. Ara bé, per què hauria de ser rellevant el que els ciutadans es diuen uns a altres sobre els termes de cooperació? Perquè quan existeix una comunitat política, els membres s'han de donar explicacions sobre els principis emprats per avaluar l'estructura bàsica que organitza la seva cooperació. Els diferents principis de justícia, inclosos els proposats per Rawls, són les diferents respostes assajades a aquesta exigència que pesa sobre els membres de la comunitat política d'oferir-se justificacions que siguin acceptades recíprocament.

El segon sentit de legitimitat, referit a la manera correcta d'exercir el poder polític col·lectiu que és present en tota comunitat política, també s'exposa al llibre *A Theory of Justice*. Tal poder polític és legítimament exercitat quan es fa d'acord amb el principi d'*igual participació política* elegit en la posició original, essent el primer estadi d'aixecament del vel d'ignorància. Atès que s'està exercint un poder que pertany a tots, el correcte és que tots puguin participar en el seu exercici [14].

Sense l'existència d'un 'nosaltres' o d'una comunitat política legítima, la justícia política o estructural no té ocasió de ser exercitada

Amb aquestes distincions a mà és possible aclarir la hipòtesi que manté que la legitimitat és una circumstància de la justícia estructural. Sense l'existència d'un *nosaltres* o d'una comunitat política legítima, a qui s'atribueixin les institucions que conformen l'estructura bàsica, la justícia política o estructural no té ocasió de ser exercitada. Els principis de justícia són la resposta a l'exigència que pesa sobre tots els membres de la comunitat de justificar el patró de distribució generat en les institucions a les quals tots pertanyen. Sense l'existència d'una comunitat política aquesta exigència de justificació recíproca no té lloc i per tant els principis de justícia no tenen cabuda [15].

La comunitat legítima modelada en la posició original

Atès que les circumstàncies de la justícia són aquelles condicions en les quals és valuós comportar-se d'acord amb les exigències de justícia, preguntar-se per aquestes circumstàncies és el mateix que preguntar-se per a les condicions que requereix una situació per tal que siguin aplicables els principis de justícia. Allà on les exigències de justícia són presents, perquè s'apliquen els principis de justícia, és valuós satisfer-les.

Es pot esmentar que els principis de justícia rawlsians estan justificats en una concepció normativa de persona i societat. Si som capaços d'identificar en quines circumstàncies és valuós que un conjunt de ciutadans es tractin com a ciutadans lliures i iguals, membres d'una empresa cooperativa de benefici mutu basada en condicions acceptades per tots i de coneixement comú, haurem trobat les circumstàncies que han de ser presents perquè els principis de justícia s'apliquen. És a dir, haurem reconegut quines són les circumstàncies de la justícia.

Un lloc privilegiat per identificar aquestes circumstàncies, per tant, és la posició original. En aquest escenari, d'una banda, apareixen modelades la concepció normativa de persona i de societat; d'altra banda, s'incorporen en el seu disseny les circumstàncies en les quals és valuós tractar-nos com prescriuen aquestes concepcions normatives. Aquesta justificació dual de la posició original deriva de la idea rawlsiana segons la qual aplicar un principi d'avaluació a un objecte depèn de les característiques que tingui l'objecte a avaluar [16].

Cada atribut de la posició original té aquesta doble justificació normativa i empírica. El vel d'ignorància, per exemple, modela la concepció de ciutadà lliure i igual. Però també configura el fet que l'objecte apte per ser avaluat pels principis que s'obtidran darrere d'aquest vel és una estructura bàsica que ha tingut profunds efectes sobre la configuració personal, les expectatives vitals, gustos i preferències dels individus sobre qui s'imposa. De manera que analitzant la justificació empírica del vel d'ignorància és possible identificar una circumstància de la justícia no enunciada per Rawls: l'existència d'una estructura bàsica amb les característiques esmentades.

L'exemple del vel d'ignorància mostra que les circumstàncies de la justícia han estat modelades en la posició original de dues maneres diferents. Les *circumstàncies de la justícia social*, que fan possible i necessària la cooperació, són incorporades a la situació d'elecció a través del coneixement que disposen les parts, i coincideixen amb les identificades per Hume. Les *circumstàncies de la justícia social estructural*, que han de ser presents perquè la virtut política de la justícia tingui ocasió de ser exercitada, emanen de les característiques que defineixen la situació d'elecció, com el mateix vel d'ignorància.

El contracte per unanimitat és un d'aquests trets de la situació d'elecció que modela una *circumstància de la justícia social estructural*. Des del punt de vista normatiu, el contracte configura la concepció rawlsiana de societat ben ordenada com una societat on tots els ciutadans accepten els mateixos principis de justícia a través d'un procés que és de coneixement públic. Ara bé, quina característica de l'objecte a avaluar constitueix aquest

tret? O dit d'una altra manera: quina circumstància de la virtut política de la justícia es troba darrere del contracte per unanimitat? Crec que la resposta és l'existència d'una comunitat política legítima els integrants de la qual s'han d'oferir justificacions recíproques sobre com dissenyar les pròpies institucions públiques. Els principis de justícia que serviran per avaluar l'estructura bàsica han de ser acceptats unànimement per tots els seus integrants, perquè aquests formen part d'un subjecte col·lectiu, una comunitat, un *nosaltres* polític.

El contracte per unanimitat configura la concepció rawlsiana de societat ben ordenada, on tots els ciutadans accepten els mateixos principis de justícia a través d'un procés que és de coneixement públic

Que els principis siguin acceptats de forma unànime garanteix que puguin ser la resposta que cada ciutadà ofereixi als altres sobre com haurien d'estar dissenyades les institucions que constitueixen l'estructura bàsica. Cada ciutadà, al seu torn, té de dret a formular aquesta pregunta perquè tots formen part d'un grup, un subjecte col·lectiu, una comunitat política. Que existeixi una comunitat política responsable de configurar l'estructura bàsica mitjançant justificacions creuades entre ciutadans sobre el patró de distribució que aquesta ocasiona es deu a les premisses de la posició original, que requereixen un consentiment unànime.

*

L'autor agraeix a Faviola Rivera les observacions que va formular sobre una versió prèvia de l'actual article.

REFERÈNCIES

- 1 — Rawls, J. (1971) *A theory of justice* (Revised Ed). The Belknap Press of Harvard University Press, 110.
- 2 — Ibídem, 3.
- 3 — Ibídem, 6.
- 4 — Ibídem.
- 5 — Ibídem, 7.
- 6 — Rawls, J. (1993) *Political Liberalism* (Expanded Ed). Columbia University Press, 136.
- 7 — Ibídem.

- 8 — Faviola Rivera assenyala que Rawls restringeix l'objectiu de la seva recerca a *Political Liberalism*, concentrant-se en els principis de justícia que serien aptes per a una societat democràtica. Aquest fet no implica que les circumstàncies de la justícia no puguin ser presents en societats no democràtiques encara que, tal i com Rivera agrega a *Circumstances of Justice*, Rawls no ha desenvolupat aquesta consideració. Si l'argument del present text és correcte, tant a l'obra *A Theory of Justice* com a *Political Liberalism* l'existència d'una comunitat política legítima és una circumstància de la justícia. Si l'anàlisi s'amplia i es considera el que Rawls sosté en *The Law of Peoples*, on reconeix l'existència de pobles decents que no tenen un govern democràtic, penso que existeixen raons per afirmar que poden donar-se comunitats polítiques legítimes no democràtiques.
- 9 — En diversos apartats Rawls pressuposa l'existència d'una comunitat política. A l'obra *A Theory of Justice* assenyala que les parts han d'elegir quins principis posen millor de manifest la llibertat «...en la seva comunitat...» Encara que també hi pressuposa l'existència d'una comunitat, no vol «...recolzar-se en un concepte indefinit de comunitat...» o suposar que es tracta d'una espècie d'organisme amb una vida pròpia diferent a la dels seus membres. En parlar de desobediència civil, l'únic cas de teoria no-ideal que analitza, en aquest mateix text assenyala que és una apel·lació a les «...conviccions polítiques de la comunitat».
- 10 — Rawls, J. (1971) *A theory of justice* (Revised Ed). The Belknap Press of Harvard University Press, 10.
- 11 — Ibídem.
- 12 — Aquesta idea de principis de justícia elegits per un grup, societat o comunitat —present des de l'inici d'*A Theory of Justice*— entra en contradicció amb la interpretació kantiana que després el mateix Rawls ofereix al exposar els principis com aquells que serien elegits per una comunitat ètica universal.
- 13 — Rawls, J. (1971) *A theory of justice* (Revised Ed). The Belknap Press of Harvard University Press, 12.
- 14 — Ibídem, secs. 36-37.
- 15 — Si aquesta hipòtesi és correcta, el procés de construcció o aparició d'una comunitat política legítima no pot ser avaluat en termes de justícia. Mentre que l'esmentat procés pot ser examinat des d'altres estàndards morals, ni els dos principis de justícia de Rawls ni els principis derivats referits a l'exercici legítim del poder polític, poden ser emprats. Agraeixo a Jahel Queralt el fet d'haver-me exposat la necessitat d'aquest aclariment.
- 16 — Rawls, J. (1971) *A theory of justice* (Revised Ed). The Belknap Press of Harvard University Press, p. 25.

Hugo Omar Seleme

Hugo Omar Seleme és Doctor en Dret i en Ciències Socials i investigador principal del Consell Nacional d'Investigacions Científiques i Tècniques d'Argentina (CONICET). És Catedràtic d'Ètica de la Facultat de Dret de la Universitat Nacional de Córdoba (Argentina) i professor del Centre Heidelberg per a l'Amèrica Llatina. També exerceix de director del Màster en Dret i Argumentació de la Facultat de Dret de la Universitat Nacional de Córdoba. És autor, entre d'altres, del llibre *Neutralidad y justicia: en torno al liberalismo político de John Rawls* (2004).